

ZAKAJ ENAKE IZOBRAŽEVALNE MOŽNOSTI ZA VSE, TUDI REVNE IN LJUDI V POZNEJŠIH LETIH?

**Prispevek za 3. slovenski kongres prostovoljstva
Ljubljana, 2. in 3. februar 2001**

Večanje neenakosti v svetu od polovice 80-tih let dalje spremlja še nekaj drugega: ponoven pojav revščine v zahodni Evropi in ZDA. Sredi krize izobilja se srečujemo z revščino javnega sektorja in bogastvom zasebnikov. In vendar ta pojav ni povsem nov!

Od konca druge svetovne vojne sem se večkrat srečamo s tem vprašanjem. Pa vendar, šele v 70-tih, 80-tih in 90-tih letih spoznamo, kaj zares pomenijo družbeno izločene skupine, ki živijo na robu družbenega dogajanja, kaj pomenita vse večja negotovost nezaposlenih, umik države blaginje in kaj pomenijo težave, ki jih imajo pri vključevanju v družbo nekatere etnične skupine. In občasno se v teh letih srečamo z revščino. Vendar se z revščino doslej nismo zares ukvarjali, saj smo imeli na voljo razmeroma dovolj denarja za primerne socialno-varstvene ukrepe. V primerjavi z drugimi prednostmi sodobne družbe je bila revščina vsekakor manj pomembna. Gospodarska rast, polna zaposlenost in povečanje kupne moči so preprosto zameglili to vprašanje.

In kaj pravzaprav pomeni biti reven? Velikokrat govorimo o različnih kategorijah revnih. *Pravi, resnični revni* pa naj bi bili tisti, »ki nimajo virov dohodka, nimajo lastnine, ki jim starost ali bolezen ne dovoljujeta, da bi se z delom lahko preživeli« (Paugam, 1993).

Kaj je revščina? Nekateri mislijo, da to, da imajo »revni« televizijo, avto, morda računalnik ali celo video rekorder pravzaprav pomeni, da niso revni. Za druge spet je v tem spoznanje, da se današnja revščina ne omejuje na gmotne dobrine. *Današnja revščina je predvsem družbena izločenost, poklicna izločenost, izločenost iz izobraževanja. Danes je reven tisti, ki mu družba ni dostopna.* Tako Serge Paugam pravi, da gre za »družbeno diskvalifikacijo« revnih. Danes so revni, ali pa bodo revni jutri, funkcionalno nepismeni. Nekateri pravijo, da obstojajo tudi »slabi revni«. Da so denimo nezaposleni leni, da tisti, ki dobivajo socialno pomoč, to preprosto sprejemajo. Nekateri spet trdijo, da je plačanega dela vse manj in da

brez socialne pomoči ne gre. Kakorkoli, ti različni pogledi na revne in revščino so v marsičem odvisni od posameznikovega vrednostnega sistema.

V povezavi z revščino srečujemo različne govorice. Govorico uradnikov, govorico moralistov, govorico znanstvenikov, govorico politikov. In nenazadnje o revščini govorijo tudi revni sami. Za revne pa revščina ni nekaj, kar kliče po opredelitvah, marveč je to trda stvarnost, skozi katero se prebijajo.

Uradniki trdijo, da obstoja *prag revščine*. Revni so tisti, katerih dohodki ne dosegajo določene ravni. V mnogih evropskih državah država določa to mejo, to raven. Če človek te ravni ne doseže, prejme njeno pomoč.

Moralizirajoča govorica se posveča obnašanju revnih. Ti naj bi bili neodgovorni, nevarni, nemotivirani ali pa nesrečni, nedolžni, v stiski... Zanimivo je, da moralizirajoči diskurz, kadar je namenjen marginalizirani skupini, zmeraj vsebuje dve vrsti stereotipov: tiste negativne in tiste dobre. Podobno velja za starejše, da so lagodni, neobčutljivi, godrnjavi, dolgočasni, ali pa nasprotno: dobri, zlati, ljubi, modri. Eni in drugi so, že zato, ker gre za grobe posplošitve, daleč od resnice.

Dramatična govorica se dotika resničnih problemov revnih, ki ne morejo poravnati stroškov javnega prevoza, ki doživljajo ponižanje, ko so prisiljeni sprejeti pomoč, pa tudi grenkobo revščine, ki jo tolčejo v tišini, itd.

Akademsko govorica, govorica znanstvenikov v marsičem spominja na govorico uradnikov. Tako revščina iznenada ni več revščina, marveč družbena izločenost. Govor je o /under-class/ ali podrazredu. In vendar ta govorica ne nastaja skupaj z revnimi. V ospredje postavi kolektivne pojave kot so vse večja negotovost zaposlovanja (zaradi prehoda v informacijsko družbo), negotovi odnosi s socialnim okoljem, prebivalstvene spremembe (vse več starejših) in umik države blaginje.

Govorica revnih pa izraža položaj revnih. Glas revnih prihaja do nas posredno preko društev in nevladnih organizacij s pomočjo kvalitativnih raziskav. Sociolog Pierre Bourdieu in njegova skupina so v delu *Misere du Monde* (Revnost sveta) opravili intervjuje z revnimi. In vendar je govorica revnih pomembna. Razkrije notranji pogled revnih na to, kako doživljajo

svoj družbeni položaj. Pomaga, da spoznamo do kakšne mere se sploh še počutijo del družbe, v kateri živijo ali se doživljajo kot odvečne in pozabljene, ali se imajo sami za revne.

Vsi, ki razmišljamo o revščini, pa sami nismo revni, morda verjamemo, soglašamo, da je reven človek lahko lačen, ali, da ga življenje peha v smrt. Kadar pa razmišljamo o sodobnih neenakih možnostih in revščini v povezavi z njimi, pa nismo več toliko soglasni. Za koga lahko danes v Sloveniji rečemo, da je reven? So to tisti, ki ne morejo plačati mesečnih računov, so to tiste matere, ki dajo otroka v rejo, ker ga ne morejo preživeti, ali morda ne znajo, so to prejemniki socialne pomoči? Danes je reven tisti, ki ne doseže običajnih standardov življenja v naši družbi.

V informacijski družbi, tisti, ki se zares želijo vključiti v to družbo, razen hrane in oblačil in strehe nad glavo potrebujejo tudi primerno izobrazbo, kulturno usposobljenost pa tudi sodobna komunikacijska sredstva kot so televizija, telefon, računalnik.

Še več, danes, bi lahko rekli, je v Evropi reven tisti, ki mora neprestano živeti z minimalnimi sredstvi, ki je izključen iz poglobitnih družbenih institucij kot so trg dela, iz izobraževalnih in prostočasnih dejavnosti.

Iz izobraževalnih in prostočasnih dejavnosti so potemtakem izključene družbeno marginalizirane skupine. Njihovih potreb država ne zazna. Z njihovimi potrebami se ukvarjajo nevladne organizacije. Prav pa je, da se danes tudi vprašamo, zakaj sploh prihaja do enakih možnosti v dostopu do izobraževanja? Zakaj prihaja do tovrstne družbene frustriranosti posameznih družbenih skupin?

Vzrok funkcionalni nepismenosti, ki je tudi posledica neenakih družbenih možnosti ljudi, je iskati v razslojevanju družbe in njeni nekohezivnosti. V neenakem dostopu do pisne kulture. Pri tem gre za dolgotrajen proces, ki se je pričel pri naših prednikih in pušča posledice na sodobnikih. Še več, je posledica razslojevanja v naših šolah. V šolah, ki nekatere odložijo v slepi ulici, na poti v garažo, druge pa spustijo v informacijsko družbo. Gre za pravi socialni darwinizem. Namesto, da bi uvedli vrsto ukrepov in pomoči tistim mladim, ki imajo veliko kulturnih in čustvenih primanjkljajev, uvajamo nivojski pouk, pristajamo na poklicne šole, ki ne dajo dovolj kulturne usposobljenosti za življenje v informacijski družbi, uvajamo eksterna

preverjanja znanja in vrsto drugih pregrad. Ob vsem tem je kaj malo mesta za drugačnost, ki jo v nevladnih organizacijah najprej zagledamo.

Še več, prepričani smo, čeprav tega ne obešamo na veliki zvon, da je izobraževanje namenjeno zgolj nekaterim. Tistim, ki so že izobraženi, ki so se že sposobni učiti samostojno. Četudi razmišljamo o izobraževanju, ki traja vse življenje, pa se dostop do izobraževanja odraslih zapre že starejšim delavcem, da ne govorimo o tistih pred upokojitvijo, tistih v tretjem ali nemara četrtem življenjskem obdobju.

Kakšna je vloga nevladnih organizacij pri manjšanju teh neenakosti? Nevladne organizacije zaznajo potrebe ljudi v okolju. Na tej zaznavi tudi zrastejo. Navadno gre za vprašanja v povezavi z življenjem ali delom ljudi. Nevladne organizacije prihajajo v njihovo naravno okolje. Z njimi v marsičem delijo življenje, da spoznajo njihovo kulturo, njihovo svojskost in jo upoštevajo v pripravi izobraževalnih programov. Če se kdo zgubi v gozdu gremo ponj tja, kjer se je zgubil, pravimo. Njihovo kulturo bomo povezali s tisto kulturo v okolju, ki najbolj omogoča razvoj.

Nevladne organizacije naredijo izobraževanje dostopno. Izobraževanje je neformalno, kar pomeni, da stremi predvsem k spreminjanju čustev, stališč in prepričanj in šele nazadnje temelji na prenosu znanja. V tem se tudi razlikuje od formalnega izobraževanja, kjer je prenos znanja najpomembnejši.

Učenje v takšnih organizacijah je dialoško. To pomeni, da člani zložijo skupaj svojo kulturo, znanja in izkušnje. Gre za soočanje več subjektivnih pogledov na stvarnost, v katerih pride vsakdo do izraza.

Izobraževanje v nevladnih organizacijah je cenejše od formalnega izobraževanja. Odpira delovna mesta. Velikokrat je del t. im. vzajemnostnega gospodarstva.

Izobraževanje v nevladnih organizacijah ne razlikuje ljudi po starosti. Tu ni spodnje ali zgornje starostne meje. Tu ni predpisanih predhodnih ravni znanja in ravni usposobljenosti. Vrednost doseženega se kaže v življenju v pomoči, ki jo ljudje najdejo v izobraževanju.

Izobraževanje marginaliziranih družbenih skupin nevladne organizacije pospremijo s spreminjanjem javnega mnenja, političnim delovanjem. Kajti zavedajo se, da mora ob spremembah teh skupin priti tudi do sprememb v socialnem okolju.

In vendar! Civilna družba lahko opravi le del poslanstva v odpiranju izobraževalnih možnosti za vse ljudi. Drugi del neizogibno pripade državnemu sektorju in nemara tudi zasebnemu. Država kot izraz javnega, kot izraz vzajemnosti ne more zaobiti potreb vse večjega števila svojih ljudi. Še več, zasebni sektor in podjetja v tem sektorju niso uspešna v praznem prostoru. Svojo uspešnost dolgujejo družbi, v kateri delujejo. Tej družbi dolgujejo več kot ji morda vračajo s predpisanimi dajatvami.

Literatura in viri:

1. Bourdieu, P.: *La Misere du monde*, Seuil, Paris, 1993.
2. Findeisen, D.: *Izobraževanje odraslih v njihovih poznejših letih*, doktorska disertacija, Filozofska fakulteta, Ljubljana, 1999.
3. Findeisen, D.: *Priročnik: Prostovoljstvo starejših za starejše*, UTŽO, Ljubljana, 1998.
4. *Combating Age Barriers in Employment. European research Report*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 1997
5. Katus, J.(ur.): *On the Role Of Voluntary Associations In The Culture*, National Centre for Culture, 1990.
6. Krajnc, A., Findeisen, D.: *Kako smo snovali slovensko univerzo za tretje življenjsko obdobje*, UTŽO, Ljubljana, 1992.
7. Paugam, S.: *La societe francaise et se pauvres*, PUF, Paris, 1993.
8. *Rapport mondial sur le developpement humain 1999*. Program združenih narodov za razvoj. De Boek, Bruxelles, 1999.
9. *Une seule solution, l'association? Socio-economie du fait associatif*. La revue du M.A.U.S.S.,N0 11/ 1998, La Decouverte, Paris.